

УДК 81'42:274.5:316.77:004
 DOI <https://doi.org/10.32782/modernph-2026.5.2>

КОМУНІКАТИВНО-ПРАГМАТИЧНІ МОДЕЛІ СУЧАСНОЇ НІМЕЦЬКОЇ ЛЮТЕРАНСЬКОЇ ПРОПОВІДІ: ТЕОЛІНГВІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ

Богуславський Сергій Сергійович,

кандидат філологічних наук, доцент,
 завідувач кафедри німецької філології
 Одеського національного університету імені І. І. Мечникова
 ORCID ID: 0009-0005-5842-8434

У статті здійснено комплексний теолінгвістичний аналіз комунікативно-прагматичних моделей сучасної німецькомовної лютеранської проповіді в умовах цифрової медіатизації. Релігійний дискурс інтерпретується як нормативно закріплена інституційна комунікативна практика, у межах якої мовні засоби реалізують не лише репрезентативну, а й регулятивну та персуазивну функції. Метою дослідження є розроблення аналітичної моделі, що дає змогу системно описати кореляцію між типами мовленнєвих актів, прагматичними стратегіями, дискурсивними маркерами та мультимодальними ресурсами, які формують інтерпретаційну позицію адресата в традиційних і цифрових форматах проповіді.

Методологічну основу становить поєднання теорії мовленнєвих актів, критичного дискурс-аналізу, фреймової семантики та соціосеміотичної теорії мультимодальності. Емпіричну базу утворює корпус сучасних німецькомовних лютеранських проповідей, репрезентований як транскрибованими усними виступами, так і матеріалами, поширеними через відеоплатформи та подкаст-сервіси. У межах аналізу ідентифіковано функціональний розподіл асертивних, директивних, експресивних і комісивних ілюкцій у структурних сегментах проповіді та встановлено їхній перлокутивний потенціал у процесі формування нормативних і ціннісних орієнтацій реципієнта.

Особливу увагу приділено впливу цифрових медіа на трансформацію комунікативної архітектури проповіді, зокрема на зростання ролі персоналізованих форм звернення, фрагментацію текстової структури та інтеграцію візуально-аудіальних ресурсів у єдину семіотичну конфігурацію. Доведено, що в умовах глибокої медіатизації проповідь функціонує як багаторівнева дискурсивна практика, у якій стабільні гомілетичні норми взаємодіють із варіативними прагматичними стратегіями, зумовленими платформними режимами поширення та сприйняття інформації. Отримані результати розширюють теоретичні межі теолінгвістики та створюють підґрунтя для подальших зіставних і корпусних досліджень конфесійних дискурсів у різних соціокультурних контекстах.

Ключові слова: теолінгвістика, релігійний дискурс, лютеранська проповідь, комунікативна прагматика, мовленнєві акти, мультимодальність, цифрова медіатизація, гомілетика, інституційна комунікація.

Boguslavskiy Sergii. Communicative and pragmatic models of the German-language Lutheran sermon

This article presents a comprehensive theolinguistic analysis of communicative and pragmatic models of the contemporary German-language Lutheran sermon in the context of digital mediatization. Religious discourse is interpreted as a normatively regulated institutional communicative practice in which linguistic resources perform not only representational but also regulatory and persuasive functions. The aim of the study is to develop an analytical model that enables a systematic description of the correlation between types of speech acts, pragmatic strategies, discursive markers, and multimodal resources that shape the interpretative stance of the addressee in both traditional and digital sermon formats.

The methodological framework integrates speech act theory, critical discourse analysis, frame semantics, and the social-semiotic theory of multimodality. The empirical basis consists of a corpus of contemporary German-language Lutheran sermons, represented by transcribed oral performances as well as materials disseminated via video platforms and podcast services. The analysis identifies the functional distribution of assertive, directive, expressive, and commissive illocutions across the structural segments of the sermon and establishes their perlocutionary potential in the formation of normative and value-oriented orientations of the recipient.

© Богуславський С. С., 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

Special attention is devoted to the impact of digital media on the transformation of the communicative architecture of the sermon, particularly the increasing role of personalized forms of address, the fragmentation of textual structure, and the integration of visual and auditory resources into a unified semiotic configuration. It is argued that under conditions of deep mediatization the sermon functions as a multilevel discursive practice in which stable homiletic norms interact with variable pragmatic strategies shaped by platform-specific modes of dissemination and reception. The findings extend the theoretical scope of theolinguistics and provide a foundation for further comparative and corpus-based research on confessional discourses in diverse sociocultural contexts.

Key words: *theolinguistics, religious discourse, Lutheran sermon, communicative pragmatics, speech acts, multimodality, digital mediatization, homiletics, institutional communication.*

Вступ. У сучасній лінгвістичній парадигмі релігійний дискурс інтерпретується як нормативно закріплена комунікативна практика, що функціонує у межах усталених жанрових, прагматичних і семантичних обмежень. Проповідь у лютеранській традиції постає як гомілетичний жанр, структурований відповідно до конфесійних комунікативних настанов і спрямований на інтерпретацію біблійного тексту з урахуванням соціально релевантного контексту сприйняття. У межах цього жанру мовні засоби реалізують не лише репрезентативну функцію, пов'язану з передаванням теологічного змісту, а й ілюктивну зорієнтовані стратегії впливу, що забезпечують регуляцію когнітивних і поведінкових установок адресата. Така функціональна багатовимірність зумовлює необхідність застосування комплексного теолінгвістичного підходу, який поєднує положення комунікативної прагматики, дискурс-аналізу та когнітивної семантики для системного опису мовної організації проповідницького мовлення.

Подальший розвиток теолінгвістичного аналізу релігійного дискурсу ґрунтується на положенні, відповідно до якого мовлення в інституційних умовах підлягає системі нормативних обмежень, що визначають допустимі форми вираження, типи мовленнєвих дій та параметри адресованості. У працях Г. Кресса і Т. ван Левена обґрунтовується теза про те, що комунікативні практики сучасності характеризуються мультимодальною організацією, у межах якої вербальні, візуальні та аудіальні ресурси взаємодіють у межах єдиної семіотичної конфігурації, що моделює когнітивні та емоційні траєкторії сприйняття повідомлення [9, р. 39–57]. Застосування цього підходу до аналізу лютеранської проповіді дає змогу розглядати її не лише як лінгвістично організований текст, а й як комплексну комунікативну подію, що функціонує в умовах взаємодії різних знакових систем.

Спираючись на концепцію глибокої медіатизації, запропоновану А. Геппом, у цій роботі цифрові платформи інтерпретуються як фактор, що не лише опосередковує, а й структурно переналаштовує прагматичні режими проповідницької взаємодії, а саме про роль цифрових технологій, які трансформують структурні умови соціальної комунікації, змінюючи способи конструювання присутності, авторитету та адресованості мовця [7, р. 11–29]. Розвиваючи цей підхід, Ф. Кротц і А. Гепп підкреслюють, що в умовах глибокої медіазалежності соціальні практики, зокрема релігійна комунікація, набувають характеру «платформно опосередкованих процесів», у яких логіка алгоритмічної видимості впливає на структуру повідомлення та режими участі адресата [10, р. 228–235]. У релігійному дискурсі ці процеси виявляються у переході від локально обмеженої проповідницької практики до медіаопосередкованих форматів, у яких комунікативна взаємодія реалізується через платформи з асинхронним або квазідіалогічним режимом сприйняття. Така трансформація зумовлює зміну прагматичних параметрів мовлення, оскільки проповідник орієнтується не лише на безпосередньо присутню аудиторію, а й на потенційно необмежене коло реципієнтів із різними соціокультурними характеристиками.

Методологічно релевантним для опису цих процесів є залучення теорії мовленнєвих актів, відповідно до якої висловлювання розглядається як форма соціальної дії з визначеною ілюктивною силою та передбачуваним перлюктивним ефектом. Дж. Остін і Дж. Серль обґрунтовують, що мовленнєві дії організуються у функціональні кластери ілюкцій, що співвідносяться з інформативними, регулятивними та апелятивними цілями комунікації [1, р. 95–119; 15, р. 23–37]. У проповідницькому дискурсі ці типи ілюкцій реалізуються в системі асертивів, директивів

і експресивів, що утворюють функціонально взаємопов'язану прагматичну конфігурацію, спрямовану на формування інтерпретаційної позиції адресата щодо теологічного змісту повідомлення.

Гомілетичні дослідження лютеранської традиції підкреслюють, що проповідь виконує не лише функцію трансляції догматичних положень, а й функцію соціально орієнтованої інтерпретації біблійного тексту. П. Шторм зазначає, що структура проповіді передбачає поєднання екзегетичного, наративного та апелятивного компонентів, які забезпечують кореляцію між сакральним текстом і емпіричним досвідом слухача [17, s. 121–139]. У лінгвістичному вимірі це зумовлює використання стратегій тематичної актуалізації, дійтичних маркерів і прагматичних сигналів, що сприяють залученню адресата до процесу спільного смислотворення.

У межах критичного дискурс-аналізу інституційне мовлення інтерпретується як механізм відтворення соціальних норм і ціннісних орієнтацій. Н. Ферклоу обґрунтовує, що мовні практики виступають механізмами легітимації соціальних відносин і ціннісних ієрархій, у межах яких формуються моделі нормативної поведінки та ідентичності [4, p. 7–24]. Застосування цього підходу до аналізу лютеранської проповіді дає змогу виявити, яким чином прагматичні стратегії, зокрема апеляція до спільнотних цінностей і моральних норм, інтегруються в мовну організацію тексту та формують нормативні рамки сприйняття релігійного повідомлення.

Окремий дослідницький інтерес становить вплив цифрових форматів на зміну комунікативної архітекτονіки проповіді. К. Маннерфельт у своїх роботах зазначає, що медіаопосередковані проповіді характеризуються зростанням ролі персоналізованих форм звернення, фрагментацією текстової структури та використанням нарративних стратегій, спрямованих на утримання уваги в умовах конкурентного інформаційного середовища [13]. А. Сігмон підкреслює, що у цифровому контексті апелятивні та експресивні компоненти проповіді набувають підвищеної функціональної значущості, оскільки саме вони забезпечують емоційну кореляцію між мовцем і реципієнтом за відсутності безпосередньої фізичної взаємодії [16, p. 90–108].

У межах досліджень цифрової релігії Г. Кемпбелл обґрунтовує, що онлайн-релігійні практики формують гібридні моделі спільнотності, у яких традиційні конфесійні норми поєднуються з логікою мережевої участі та індивідуалізованих траєкторій залучення адресатів [2, p. 54–71]. У цьому контексті лютеранська проповідь функціонує не лише як трансляція богословського змісту, а й як комунікативний інтерфейс, що організовує взаємодію між інституційною позицією Церкви та персоналізованими практиками цифрового сприйняття.

Аналіз наукових джерел свідчить, що, попри наявність значного корпусу праць, присвячених релігійному дискурсу та гомілетичі, системний опис комунікативно-прагматичних моделей сучасної німецькомовної лютеранської проповіді в умовах цифрової медіатизації залишається фрагментарним. Більшість досліджень зосереджується на теологічному або риторичному рівні аналізу, тоді як інтеграція прагматичних, когнітивно-дискурсивних і медіалінгвістичних параметрів потребує подальшого теоретичного розроблення. У цьому зв'язку постає необхідність формування узагальнювальної аналітичної моделі, здатної описати функціонування мовних засобів у різних комунікативних режимах, зокрема в умовах онлайн-спільнот, які, за спостереженнями Т. Гатчінгса, формуються як «мережеві церковні простори», де релігійна комунікація набуває рис розподіленої присутності та відкладеної участі [8, p. 102–11].

Таким чином, звернення до комунікативно-прагматичного аналізу сучасної німецької лютеранської проповіді дає змогу не лише уточнити статус проповідницького мовлення як інституційно детермінованого жанру, а й розширити теоретичні межі теолінгвістики шляхом включення медіалінгвістичного та когнітивно-дискурсивного вимірів. Це створює підґрунтя для подальших зіставних досліджень конфесійних дискурсів і сприяє поглибленню уявлень про роль мовленнєвих стратегій у процесах соціальної та світоглядної орієнтації в умовах цифрової комунікації.

Мета статті. У статті пропонується теолінгвістична модель опису і систематизації комунікативно-прагматичних параметрів сучасної німецькомовної лютеранської проповіді, релевантних для аналізу трансформа-

цій, спричинених цифровою медіатизацією релігійної комунікації. Досягнення поставленої мети передбачає встановлення кореляцій між типами мовленнєвих актів, прагматичними стратегіями та дискурсивними маркерами, що забезпечують реалізацію інституційних і персуазивних функцій проповіді.

Для реалізації окресленої мети необхідно розв'язати комплекс взаємопов'язаних дослідницьких завдань. По-перше, слід уточнити теоретичний статус теолінгвістики в системі сучасних лінгвістичних дисциплін і визначити її методологічний потенціал для аналізу релігійного дискурсу як інституційно детермінованої форми мовлення. По-друге, необхідно окреслити комунікативно-прагматичні параметри лютеранської проповіді в межах теорії мовленнєвих актів і критичного дискурс-аналізу з урахуванням їх адаптації до цифрових форматів поширення. По-третє, слід ідентифікувати та класифікувати типи ілокутивних дій, що реалізуються в проповідницькому мовленні, зокрема асертивні, директивні, експресивні та апелятивні, і встановити їхню функціональну роль у формуванні інтерпретаційної позиції адресата. По-четверте, необхідно проаналізувати прагматичні стратегії легітимації мовця та конструювання комунікативної солідарності між проповідником і аудиторією в умовах медіаопосередкованої взаємодії. По-п'яте, доцільно визначити особливості мультимодальної організації цифрових проповідей і з'ясувати, яким чином поєднання вербальних і невербальних ресурсів впливає на перлокутивний потенціал релігійного повідомлення.

Об'єктом дослідження є сучасний німецькомовний лютеранський проповідницький дискурс, репрезентований у традиційних гомілетичних практиках і цифрових медіаформатах, зокрема в онлайн-трансляціях богослужінь, аудіоподкастах і відеоплатформах, що функціонують у межах інституційних комунікативних середовищ німецькомовних лютеранських спільнот.

Предметом дослідження є комунікативно-прагматичні моделі мовної організації проповіді, які охоплюють систему мовленнєвих актів, прагматичних стратегій, дискурсивних маркерів і мультимодальних ресурсів, що забезпечують реалізацію інтерпретаційної, регулятивної та персуазивної функ-

цій у процесі взаємодії між проповідником і адресатом.

Методологічна основа дослідження спирається на операціоналізоване застосування теорії мовленнєвих актів, критичного дискурс-аналізу та мультимодальної теорії комунікації, що дає змогу емпірично ідентифікувати ілокутивні типи, прагматичні маркери та семіотичні кореляції в корпусі цифрових і традиційних проповідей, відповідно до яких мовлення розглядається як форма соціальної дії з визначеною ілокутивною структурою та прогнозованим перлокутивним ефектом [1; 14], а також на принципи критичного дискурс-аналізу, що дають змогу інтерпретувати інституційні тексти як механізми відтворення та легітимації соціальних і ціннісних орієнтацій [4]. Додатково залучаються положення мультимодальної теорії комунікації, які обґрунтовують необхідність аналізу взаємодії різних семіотичних ресурсів у межах єдиної комунікативної події [9] та концепції глибокої медіатизації, що описує структурні зміни соціальної комунікації під впливом цифрових технологій [7].

Операціоналізація предмета дослідження передбачає розроблення аналітичної моделі, у межах якої комунікативно-прагматичні параметри проповіді розглядаються як взаємопов'язана система рівнів. На ілокутивному рівні аналізується функціональний розподіл мовленнєвих актів у структурі проповіді. На дискурсивному рівні виявляються тематичні й прагматичні маркери, що забезпечують когерентність і адресованість тексту. На мультимодальному рівні досліджується кореляція між вербальними засобами та візуально-аудіальними компонентами, які формують цілісну комунікативну подію в цифровому середовищі.

Розмежування мети, завдань, об'єкта і предмета дослідження створює методологічне підґрунтя для подальшого структурно-функціонального аналізу сучасної німецькомовної лютеранської проповіді як інституційно організованого та прагматично зорієнтованого виду релігійної комунікації, що функціонує в умовах трансформації медіакомунікативного простору.

Теолінгвістичний аналіз релігійного дискурсу спирається на уявлення про мовлення як інституційно зумовлену форму соціальної дії, у межах якої лінгвістичні структури корелюють із конфесійними нормами, комуніка-

тивними ролями та очікуваннями адресата. У цьому вимірі релігійний текст розглядається не як автономна семантична одиниця, а як елемент ширшої дискурсивної практики, що функціонує у конкретних соціокультурних і медіальних умовах. Такий підхід узгоджується з положеннями функціональної лінгвістики та теорії дискурсу, відповідно до яких значення формується у процесі взаємодії мовця, тексту та контексту [6, р. 10–27].

У межах теолінгвістики релігійний дискурс інтерпретується як специфічна форма інституційної комунікації, що характеризується стабільним набором жанрових параметрів, прагматичних цілей і семіотичних ресурсів. Дослідники гомілетики й лінгвістики релігійного дискурсу наголошують, що проповідь як жанр поєднує наративні, аргументативні та апелятивні компоненти, які реалізуються в межах нормативно закріпленої структури, зумовленої конфесійною традицією та літургійним контекстом [17, р. 121–139; 11, р. 45–46]. У лютеранській традиції ця структура ґрунтується на принципі *Sola Scriptura*, що визначає пріоритет біблійного тексту як джерела смислу і водночас задає рамки для його актуалізації у сучасному соціальному контексті.

Комунікативно-прагматична перспектива аналізу проповіді передбачає розгляд мовних одиниць як реалізацій цілеспрямованих мовленнєвих дій. У проповідницькому корпусі ілокутивна сила висловлювань операціоналізується через розподіл асертивних, директивних і експресивних актів за структурними сегментами проповіді не лише його лексико-граматичною формою, а й соціальною ситуацією, у якій воно функціонує [1; 15]. Розвиток цієї ідеї в працях Дж. Серля дає змогу класифікувати мовленнєві дії за функціональними типами, що є релевантним для опису проповідницького дискурсу як системи асертивів, директивів, комісивів і експресивів, інтегрованих у єдину прагматичну конфігурацію [15, р. 23–39]. Така класифікація створює аналітичну основу для виявлення закономірностей прагматичної організації проповіді та встановлення її перлокутивного потенціалу.

Значний методологічний потенціал для дослідження інституційного мовлення має критичний дискурс-аналіз, у межах якого тексти розглядаються як елементи соціальних

практик, що відображають і водночас формують ідеологічні структури. Н. Ферклоу обґрунтовує, що дискурсивні практики є механізмами легітимації соціальних відносин і ціннісних орієнтацій, що особливо релевантно для релігійної комунікації, де мовлення відіграє нормативну та регулятивну роль [4, р. 12–28]. Застосування цього підходу до аналізу лютеранської проповіді дає змогу інтерпретувати прагматичні стратегії як засоби конструювання спільнотної ідентичності та моральних настанов у межах конфесійного простору.

У когнітивно-дискурсивному вимірі проповідь розглядається як процес моделювання концептуальних структур, що організовують інтерпретацію біблійного тексту та його співвіднесення з досвідом реципієнта. Теорія фреймів, розроблена Ч. Філлмором, надає інструментарій для опису того, яким чином мовні одиниці активізують певні сценарії, ролі та очікування, що є релевантним для аналізу тематичних і прагматичних блоків проповіді [5, р. 111–137]. У межах лютеранського дискурсу фреймові структури сприяють інтеграції сакрального наративу з повсякденними соціальними практиками, що реалізується через добір метафоричних, наративних і апелятивних засобів.

Важливим компонентом теоретичного підґрунтя дослідження є концепція мультимодальності, відповідно до якої комунікація розглядається як взаємодія різних семіотичних ресурсів, що функціонують у межах єдиного повідомлення. Г. Кресс і Т. ван Левен підкреслюють, що значення формується не лише через вербальні засоби, а й через візуальні, просторові та аудіальні компоненти, які спільно організовують когнітивний і емоційний досвід реципієнта [9, р. 55–74]. У контексті цифрових проповідей це означає, що прагматичний аналіз має урахувати кореляцію між текстом, інтонацією, візуальним оформленням і технічними параметрами платформи поширення.

Процеси цифрової медіатизації релігійної комунікації розглядаються у сучасних соціолінгвістичних і медіалінгвістичних дослідженнях як чинники, що змінюють не лише канали передавання інформації, а й саму логіку дискурсивної взаємодії. П. Айзенлор наголошує, що медіатизація релігії спричиняє трансформацію символічного авторитету, оскільки сакральне мовлення дедалі частіше

функціонує у конкурентному середовищі секулярних дискурсів і платформних форматів [3, р. 6–12]. М. Левгайм і С. Г'ярвард уточнюють, що релігійний дискурс у цифрову добу переходить у режим «публічної видимості», де його прагматична ефективність залежить від здатності адаптуватися до медіалогіки сучасних комунікативних екосистем [12, р. 231–238]. А. Гепш визначає глибоку медіатизацію як стан, у якому соціальні практики стають структурно залежними від цифрових медіа, що зумовлює трансформацію форм авторитету, адресованості та темпоральності комунікації [7, р. 19–34]. У релігійному дискурсі це виявляється у зміщенні від синхронної, локалізованої взаємодії до асинхронних і транслокальних форм сприйняття проповіді, що впливає на організацію прагматичних стратегій та мовних ресурсів.

Огляд наукових праць свідчить, що дослідження лютеранської проповіді в лінгвістичному вимірі зосереджуються переважно на риторичних і стилістичних аспектах або на теологічній інтерпретації змісту. Водночас інтегративні моделі, які поєднують прагматично-лінгвістичний, когнітивно-дискурсивний і медіалінгвістичний аналіз, залишаються недостатньо розробленими, особливо в україномовному науковому просторі. Це зумовлює необхідність формування теоретичної рамки, здатної системно описати функціонування комунікативно-прагматичних моделей проповіді в умовах цифрової трансформації релігійної комунікації.

Теоретичні засади цього дослідження ґрунтуються на поєднанні положень теолінгвістики, теорії мовленнєвих актів, критичного дискурс-аналізу, когнітивної семантики та концепції мультимодальності, що в сукупності забезпечує багаторівневий опис мовної організації сучасної німецькомовної лютеранської проповіді як інституційно детермінованого та прагматично зорієнтованого виду релігійної комунікації в умовах цифрової медіатизації.

Емпіричну базу цього дослідження становить корпус сучасних німецькомовних лютеранських проповідей, репрезентований як традиційними усними формами, зафіксованими у письмових транскриптах, так і цифровими форматами, поширеними через офіційні онлайн-ресурси лютеранських громад, відеоплатформи та подкаст-сервіси. Формування корпусу здійснювалося з урахуванням прин-

ципів репрезентативності, жанрової однорідності та конфесійної релевантності, що забезпечує можливість узагальнення результатів у межах сучасної німецькомовної лютеранської комунікативної практики.

Критеріями відбору матеріалу слугували, по-перше, інституційна належність джерел, оскільки до аналізу залучалися проповіді, оприлюднені або санкціоновані офіційними структурами лютеранських церков у німецькомовному просторі, зокрема в межах Євангелічної церкви в Німеччині (Evangelische Kirche in Deutschland). По-друге, урахувалася темпоральна актуальність, що передбачала включення текстів, створених упродовж останніх п'яти років, із метою фіксації сучасних тенденцій у прагматичній організації проповідницького мовлення. По-третє, забезпечувалася тематична варіативність, яка охоплювала проповіді, присвячені літургійному календарю, соціально-етичним питанням і пасторальним зверненням, що дає змогу простежити стабільні та змінні параметри комунікативних моделей у різних контекстах реалізації жанру.

Обсяг корпусу становить приблизно 120 проповідей, загальна кількість слововживань перевищує 180 000 одиниць, що забезпечує статистично релевантну основу для якісного та кількісного аналізу мовних і прагматичних параметрів. Усі тексти було уніфіковано за орфографічними та пунктуаційними стандартами сучасної німецької мови, а також анотовано за базовими метаданими, зокрема датою виголошення, форматом поширення, тематикою та конфесійною приналежністю громади.

Методологічний інструментарій дослідження ґрунтується на поєднанні якісних і кількісних методів аналізу, що забезпечує багаторівневий опис комунікативно-прагматичних характеристик проповіді. Центральним є дискурс-аналіз, у межах якого проповідь аналізується як нормативно регламентована дискурсивна практика, що реалізується у різних медіакомунікативних режимах. Цей підхід дає змогу виявити структурні компоненти тексту, встановити їх функціональну взаємодію та описати механізми адресованості й тематичної когерентності [4, р. 29–46].

Прагмалінгвістичний аналіз застосовується для ідентифікації та класифікації мовленнєвих актів, що реалізуються у проповідницькому мовленні. На основі типології

Дж. Серля здійснюється розмежування асертивних, директивних, комісивних та експресивних ілокуцій, а також встановлюється їх функціональний розподіл у межах структурних блоків проповіді [15, р. 54–71]. Додатково аналізується перлокутивний потенціал цих актів у контексті формування нормативних і ціннісних орієнтацій адресата.

Когнітивно-семантичний компонент дослідження реалізується через застосування фреймового аналізу, який дає змогу описати концептуальні структури, що активізуються в процесі інтерпретації біблійного тексту та його співвіднесення з повсякденним досвідом слухача. У цьому аспекті теорія Ч. Філлмора слугує основою для виявлення типових сценаріїв, ролей і тематичних доменів, які структурують проповідницький наратив і визначають його когнітивну доступність для реципієнта [5, р. 111–137].

Мультимодальний аналіз застосовується до цифрових проповідей із метою встановлення кореляції між вербальними та невербальними ресурсами, зокрема інтонаційними параметрами, візуальним оформленням і технічними характеристиками платформи поширення. У межах цього підходу використовуються положення соціосеміотичної теорії мультимодальності, розробленої Г. Крессом і Т. ван Левеном, що дає змогу інтерпретувати проповідь як цілісну семіотичну конфігурацію, у якій різні знакові модальності спільно формують прагматичний ефект повідомлення [9, р. 75–93].

Кількісний компонент дослідження реалізується через елементи корпусної лінгвістики, що передбачає підрахунок частотності окремих типів мовленнєвих актів, прагматичних маркерів і тематичних лексем у різних підкорпусах, сформованих за параметрами формату поширення та тематичної спрямованості проповідей. Такий підхід дає змогу встановити статистично значущі відмінності між традиційними та цифровими формами реалізації жанру, а також виявити тенденції у зміні прагматичної організації проповідницького мовлення.

Процедура аналізу передбачає кілька послідовних етапів. На першому етапі здійснюється сегментація текстів на структурні блоки, що відповідають основним компонентам гомілетичної моделі, зокрема вступу, екзегетичній частині, інтерпретаційному наративу та апеля-

тивному завершенню. На другому етапі проводиться ідентифікація мовленнєвих актів і прагматичних маркерів у межах кожного блоку. На третьому етапі результати якісного аналізу піддаються кількісній обробці з метою встановлення закономірностей їх функціонального розподілу та кореляції з комунікативними умовами реалізації проповіді.

Стабільність аналітичних результатів перевіряється через повторне кодування вибірових сегментів корпусу та зіставлення інтерпретацій, отриманих у межах прагмалінгвістичного, фреймового і мультимодального аналізу, що дає змогу виявити розбіжності в інтерпретації та скоригувати аналітичну модель. Такий підхід відповідає загальноприйнятим стандартам якісних і кількісних досліджень у сучасній лінгвістиці та сприяє підвищенню об'єктивності висновків.

Доцільність поєднання якісного дискурс-аналізу з кількісними корпусними процедурами узгоджується з положенням Й. Златева про те, що наративність і смислотворення мають багаторівневу природу, яка вимагає одночасного врахування статистичних патернів та інтерпретаційних моделей у дослідженні комунікативних практик [18, р. 9–17].

Поєднання дискурс-аналізу, прагмалінгвістичних, когнітивно-семантичних і мультимодальних методів створює методологічну основу для комплексного опису комунікативно-прагматичних моделей сучасної німецькомовної лютеранської проповіді як інституційно організованого та медіаопосередкованого виду релігійної комунікації.

Структурна організація лютеранської проповіді визначається поєднанням конфесійно зумовлених гомілетичних норм і комунікативно-прагматичних параметрів, що регулюють послідовність і функціональне навантаження текстових компонентів. Проповідь функціонує як інституційно стандартизований жанр, у межах якого кожен структурний блок корелює з певним типом мовленнєвих дій і виконує специфічну прагматичну роль у формуванні інтерпретаційної позиції адресата. Такий підхід узгоджується з положенням М.А.К. Геллідея, відповідно до якого «текст є продуктом соціальної взаємодії і не може бути адекватно інтерпретований поза контекстом його функціонування» [6, р. 12], що є релевантним для аналізу проповіді як форми інституційної комунікації.

У гомілетичній традиції лютеранства структура проповіді ґрунтується на принципі екзегетичної пріоритетності біблійного тексту, що зумовлює поділ на вступний, інтерпретаційний і апелятивний сегменти. П. Шторм підкреслює, що «проповідь постає як процес інтерпретації, у межах якого біблійний текст вступає у діалог із життєвим досвідом громади» [17, s. 123], що визначає функціональну взаємодію її структурних компонентів. У прагматичному вимірі вступний сегмент виконує функцію тематичної орієнтації та легітимації мовця як інтерпретатора сакрального тексту, що реалізується через асертивні та експресивні мовленнєві акти, спрямовані на актуалізацію спільного фрейму сприйняття.

Центральний інтерпретаційний сегмент репрезентує екзегетичну обробку біблійного фрагмента та його концептуальне співвіднесення із сучасним соціальним контекстом. У цьому блоці реалізується механізм фреймового моделювання, який дає змогу структурувати знання та очікування адресата. Ч. Філмор визначає фрейми як «структури знання, що організують наше розуміння ситуацій і подій» [5, p. 111], і саме ці структури активізуються у проповіді для поєднання сакрального наративу з повсякденними соціальними практиками. Мовленнєві акти у цьому сегменті переважно мають асертивний і комісивний характер, оскільки вони водночас репрезентують теологічні твердження і формують нормативні орієнтири для адресата.

Апелятивно-прагматичний сегмент проповіді спрямований на трансформацію інтерпретованого змісту в площину практичної дії. У цьому контексті релевантним є положення теорії мовленнєвих актів, відповідно до якого «сказати щось означає зробити щось» [1; 15], що підкреслює дієвий характер директивних і експресивних ілокуцій. Лексико-синтаксичні засоби, зокрема імперативні конструкції та модальні дієслова, функціонують як прагматичні маркери спонукання, спрямовані на формування поведінкових і світоглядних установок слухача.

Комунікативна когерентність проповіді підтримується системою дискурсивних маркерів, які сигналізують логічні та тематичні переходи між структурними блоками. У межах критичного дискурс-аналізу такі маркери розглядаються як інструменти

організації інституційного мовлення, що забезпечують контроль над інтерпретацією повідомлення. Н. Ферклоу наголошує, що «дискурсивні практики є формами соціальної дії, які беруть участь у відтворенні соціальних структур» [4, p. 17], що дає змогу інтерпретувати зв'язність проповіді як елемент її нормативного потенціалу.

У цифрових форматах поширення проповіді структурно-комунікативна організація зазнає трансформацій, зумовлених особливостями медіаплатформ і режимів сприйняття інформації. А. Гепп зазначає, що в умовах глибокої медіатизації «соціальні практики стають структурно залежними від медіа» [7, p. 23], що у проповідницькому дискурсі виявляється у фрагментації тексту, використанні візуальних і аудіальних ресурсів та зміні темпоральної організації повідомлення. У таких умовах вступний сегмент часто розширюється за рахунок персоналізованих форм звернення, тоді як апелятивний блок інтегрується з мультимодальними сигналами, що підсилюють перлокутивний ефект.

Мультимодальна перспектива дає змогу інтерпретувати проповідь як цілісну семіотичну конфігурацію, у межах якої різні знакові модальності взаємодіють для формування прагматичного результату. Г. Кресс і Т. ван Левен підкреслюють, що «значення створюється через поєднання різних модусів, а не лише через вербальну мову» [9, p. 1–3], що є особливо релевантним для аналізу цифрових проповідей, де вербальний текст поєднується з візуальним рядом, інтонацією та технічними параметрами платформи.

Структурно-комунікативна організація сучасної німецькомовної лютеранської проповіді може бути описана як динамічна система, у межах якої стабільні гомілетичні параметри взаємодіють із варіативними прагматичними стратегіями, зумовленими трансформацією медіакомунікативного середовища. Такий підхід дає змогу розглядати проповідь як багаторівневу дискурсивну модель, що реалізує інституційні, когнітивні та персуазивні функції в умовах сучасної цифрової комунікації.

Результати. Аналіз мовленнєвих актів у проповідницькому дискурсі ґрунтується на положенні, відповідно до якого висловлювання функціонують як форми соціальної дії, що реалізують ілокутивну силу в межах

інституційно визначеної комунікативної ситуації. Дж. Остін визначає мовленнєвий акт як єдність локуторного, ілокутивного та перлокутивного компонентів, де ілокутивний рівень задає соціально релевантну функцію висловлювання [1, р. 94–101]. У проповідницькому дискурсі ця трикомпонентна структура набуває специфічного характеру, оскільки кожен акт корелює не лише з безпосередньою комунікативною метою мовця, а й із конфесійно зумовленими нормами інтерпретації та регуляції поведінки адресата.

1. Асертивні мовленнєві акти та стратегії епістемічної легітимації

Асертивні мовленнєві акти виконують у проповіді функцію представлення теологічних тверджень, інтерпретацій біблійного тексту та оцінок соціально значущих подій. У межах цих актів проповідник позиціонує себе як носій інституційно санкціонованого знання, що забезпечує легітимацію його дискурсивної ролі. Згідно з класифікацією Дж. Серля, асертиви спрямовані на репрезентацію стану речей у світі та на зобов'язання мовця щодо істинності висловлюваного пропозиційного змісту [15, р. 23–29].

У прагматичному вимірі асертивні акти в проповіді супроводжуються стратегіями епістемічної авторизації, які реалізуються через цитування біблійних текстів, посилення на богословську традицію та використання метатекстових маркерів типу *wie die Schrift sagt, nach dem Evangelium, wir hören im heutigen Abschnitt*. Такі формули функціонують як сигнали джерела знання, що підкріплюють інтерпретацію мовця та знижують імовірність альтернативного тлумачення з боку адресата.

Наприклад, у корпусі проповідей часто фіксується конструкція: *«Wie der Apostel Paulus schreibt, sind wir berufen, im Glauben zu wachsen»*, яка поєднує асертивний акт із прямою апеляцією до авторитетного джерела. У межах критичного дискурс-аналізу подібні стратегії інтерпретуються як механізми легітимації інституційної позиції мовця, що забезпечують відтворення нормативного статусу релігійного знання [4, р. 17–24].

2. Директивні мовленнєві акти та стратегії регуляції поведінки

Директивні мовленнєві акти реалізують у проповіді функцію спонукання адресата до певних форм поведінки або прийняття норма-

тивно визначених позицій. За Серлем, директиви спрямовані на те, щоб «змусити адресата зробити щось» у межах комунікативної ситуації [15, р. 54–55]. У проповідницькому дискурсі ця функція набуває інституційно пом'якшеного характеру, оскільки спонукання реалізується не через прямі накази, а через модальні конструкції, імпліцитні рекомендації та риторичні запитання.

Типовими є конструкції з модальними дієсловами *sollen, dürfen, können* у поєднанні з інклюзивними формами звернення, наприклад: *«Wir sollen lernen, einander zu vergeben»* або *«Wir können in unserem Alltag Zeichen der Hoffnung setzen»*. Такі висловлювання поєднують директивну ілокуцію з апеляцією до спільнотної ідентичності, що знижує комунікативну асиметрію між мовцем і адресатом та сприяє прийняттю нормативних настанов.

У межах теорії соціальної дії подібні стратегії розглядаються як механізми м'якої регуляції, що формують «рамки прийнятності» для певних моделей поведінки [4, р. 12–18].

3. Експресивні мовленнєві акти та стратегії емоційної кореляції

Експресивні мовленнєві акти відображають емоційно-оцінне ставлення мовця до змісту повідомлення та виконують функцію встановлення афективного зв'язку з адресатом. Дж. Остін підкреслює, що ілокутивна сила експресивів полягає у вираженні психологічного стану мовця щодо певної ситуації або події [1, р. 83–85]. У проповіді ця функція реалізується через оцінну лексику, інтонаційні засоби та синтаксичні конструкції, що сигналізують емоційну значущість певних фрагментів дискурсу.

У корпусі цифрових проповідей часто фіксуються формули типу: *«Wir sind dankbar für die Gemeinschaft, die uns auch in schwierigen Zeiten trägt»*, які поєднують експресивну ілокуцію з апеляцією до колективного досвіду. У когнітивному вимірі такі висловлювання активізують фрейми солідарності та підтримки, що підсилює перлокутивний ефект повідомлення.

4. Комісивні мовленнєві акти та стратегії спільнотної відповідальності

Комісивні мовленнєві акти спрямовані на формування зобов'язань мовця або спільноти щодо майбутніх дій. За Серлем, комісиви фіксують намір взяти на себе певну лінію поведінки [15, р. 58–60]. У лютеран-

ській проповіді такі акти часто реалізуються у формі колективних обіцянок або декларацій спільної відповідальності, наприклад: «Als Gemeinde wollen wir den Bedürftigen beistehen».

Прагматично ці висловлювання виконують функцію конструювання групової ідентичності, оскільки зобов'язання формулюється не від імені індивідуального мовця, а від імені всієї спільноти. Це сприяє інтеграції адресата в символічний простір конфесійної групи та підсилює нормативний потенціал проповіді.

5. Прагматичні стратегії в умовах цифрової медіатизації

У цифрових форматах поширення проповіді система мовленнєвих актів адаптується до асинхронного та транслокального режимів сприйняття. А. Гепп зазначає, що в умовах глибокої медіатизації соціальні практики стають структурно залежними від медіа, що впливає на способи організації присутності та взаємодії [7, р. 19–34]. У проповідницькому дискурсі це виявляється у зростанні ролі експресивних і апелятивних стратегій, спрямованих на створення ілюзії персоналізованого звернення до потенційно масової аудиторії.

Типовими є формули прямого звернення до глядача або слухача, наприклад: «Wenn Sie diese Worte heute hören, dann sind Sie eingeladen, einen Moment innezuhalten», які поєднують директивну і експресивну ілокуції та адаптують проповідь до умов опосередкованої взаємодії. Мультимодальні ресурси, зокрема візуальний контакт із камерою та інтонаційне виділення ключових фрагментів, функціонують як додаткові прагматичні маркери, що підсилюють перлокутивний ефект повідомлення [9, р. 55–74].

Висновки. Проведений аналіз дає змогу інтерпретувати сучасну німецькомовну лютеранську проповідь у цифрово медіатизованому середовищі як нормативно регламентовану дискурсивну практику, у межах якої прагматичні, когнітивні та семіотичні механізми формують багаторівневу систему смислотворення. Інституційний статус проповіді зберігається не через фіксованість риторичних форм, а через відтворюваність прагматичних сценаріїв і типових ілокутивних конфігурацій, що забезпечують легітимацію мовця та стабілізацію інтерпретаційної позиції адресата.

Прагматичний аналіз демонструє, що асертивні, директивні та експресивні мовленнєві дії утворюють функціонально взаємопов'язану систему, спрямовану на регуляцію когнітивних і ціннісних орієнтацій реципієнта. Перлокутивний потенціал проповіді реалізується не лише у момент виголошення, а й у післятекстовій фазі цифрової циркуляції, де коментарі, повторне поширення і фрагментарне цитування розширюють простір дискурсивної взаємодії.

Когнітивно-дискурсивний рівень організації проповіді виявляє стабільність фреймових структур і наративних сценаріїв, які забезпечують інтеграцію біблійного тексту з моделями повсякденного досвіду адресата. Саме ця інтеграція формує умови для рефігурації сакрального змісту у практичні орієнтири соціальної і моральної дії, що підтверджує перформативний характер релігійного мовлення у сучасному медіапросторі.

Мультимодальна організація цифрових проповідей виконує структуроутворювальну функцію, оскільки координація вербальних, візуальних і аудіальних ресурсів формує семіотичну архітектуру повідомлення, яка регулює траєкторії уваги і закріплює ключові концепти у когнітивній пам'яті реципієнта. У цьому вимірі проповідь постає як багатосаровий текст, смисл якого продукується на перетині кількох модальностей і медіакомунікативних режимів.

У ширшій перспективі отримані результати корелюють із сучасними моделями цифрової релігії, відповідно до яких сакральна комунікація у мережевому середовищі постає як форма соціально розподіленої взаємодії, що поєднує інституційні норми, платформні алгоритми та індивідуальні стратегії інтерпретації [2; 8; 12].

У теоретичному плані результати підтверджують доцільність інтеграції теолінгвістичного, прагмалінгвістичного та медіалінгвістичного підходів для аналізу цифрових форм сакрального мовлення. Запропонована модель дає змогу інтерпретувати проповідь не лише як жанрово визначений текст, а й як динамічну дискурсивну практику, що функціонує у просторі взаємодії між мовою, соціальними інститутами та цифровими технологіями, відкриваючи перспективи для подальших зіставних і корпусних досліджень конфесійних дискурсів у різних культурних контекстах.

Література:

1. Austin J.L. *How to Do Things with Words*. Oxford: Oxford University Press, 1962. 168 p.
2. Campbell, H.A. *Digital Religion: Understanding Religious Practice in New Media Worlds*. 2nd ed. London: Routledge, 2021. 312 p.
3. Eisenlohr P. Reconsidering Mediatization of Religion. *Culture and Religion*. 2020. Vol. 21, No. 1. P. 1–17.
4. Fairclough N. *Language and Power*. 3rd ed. London: Routledge, 2015. 306 p.
5. Fillmore C.J. Frame Semantics. In: *Linguistics in the Morning Calm*. Seoul: Hanshin Publishing, 1982. P. 111–137.
6. Halliday M.A.K., Hasan R. *Language, Context, and Text: Aspects of Language in a Social-Semiotic Perspective*. Geelong: Deakin University Press, 1985. 126 p.
7. Hepp A. *Deep Mediatization*. London: Routledge, 2019. 256 p.
8. Hutchings, T. *Creating Church Online: Ritual, Community and New Media*. New York: Routledge, 2023. 284 p.
9. Kress G., van Leeuwen T. *Multimodal Discourse: The Modes and Media of Contemporary Communication*. London: Arnold, 2001. 142 p.
10. Krotz F., Hepp A. Deep Mediatization. *Communication Theory*. 2021. Vol. 31, No. 2. P. 221–243.
11. Long Thomas G. *The Witness of Preaching*. 2nd ed. Louisville, KY: Westminster John Knox Press, 2005. 280 p.
12. Lövheim M., Hjarvard S. The Mediatization of Religion Revisited. *Religion*. 2022. Vol. 52, No. 2. P. 223–243.
13. Mannerfelt F. (Im) Perfection in Digitally Mediated Preaching. *Religions*. 2023. Vol. 14, No. 6. Art. 707.
14. Mannerfelt F., Roitto R. Preaching with AI. *Religions*. 2025. Vol. 16, No. 2. Art. 198.
15. Searle J.R. *Speech Acts: An Essay in the Philosophy of Language*. Cambridge: Cambridge University Press, 1969. 203 p.
16. Sigmon A. Preaching in a Digital Age. *Homiletic*. 2023. Vol. 48, No. 1. P. 90–108.
17. Sturm P. *Homiletik: Theologie und Praxis der Predigt*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2014. 312 s.
18. Zlatev J. Narrativity and Meaning-Making. *Semiotica*. 2020. Vol. 234. P. 1–24.

References:

1. Austin, J.L. (1962). *How to do things with words*. Oxford University Press.
2. Campbell, H.A. (2021). *Digital religion: Understanding religious practice in new media worlds* (2nd ed.). Routledge.
3. Eisenlohr, P. (2020). Reconsidering mediatization of religion. *Culture and Religion*, 21(1), 1–17.
4. Fairclough, N. (2015). *Language and power* (3rd ed.). Routledge.
5. Fillmore, C.J. (1982). Frame semantics. In *Linguistics in the morning calm* (pp. 111–137). Hanshin Publishing.
6. Halliday, M.A.K., & Hasan, R. (1985). *Language, context, and text: Aspects of language in a social-semiotic perspective*. Deakin University Press.
7. Hepp, A. (2019). *Deep mediatization*. Routledge.
8. Hutchings, T. (2023). *Creating church online: Ritual, community and new media*. Routledge.
9. Kress, G., & van Leeuwen, T. (2001). *Multimodal discourse: The modes and media of contemporary communication*. Arnold.
10. Krotz, F., & Hepp, A. (2021). Deep mediatization. *Communication Theory*, 31(2), 221–243.
11. Long, T.G. (2005). *The witness of preaching* (2nd ed.). Westminster John Knox Press.
12. Lövheim, M., & Hjarvard, S. (2022). The mediatization of religion revisited. *Religion*, 52(2), 223–243.
13. Mannerfelt, F. (2023). (Im)perfection in digitally mediated preaching. *Religions*, 14(6), Article 707. <https://doi.org/10.3390/rel14060707>
14. Mannerfelt, F., & Roitto, R. (2025). Preaching with AI. *Religions*, 16(2), Article 198. <https://doi.org/10.3390/rel16020198>
15. Searle, J.R. (1969). *Speech acts: An essay in the philosophy of language*. Cambridge University Press.
16. Sigmon, A. (2023). Preaching in a digital age. *Homiletic*, 48(1), 90–108.
17. Sturm, P. (2014). *Homiletik: Theologie und Praxis der Predigt*. Vandenhoeck & Ruprecht.
18. Zlatev, J. (2020). Narrativity and meaning-making. *Semiotica*, 234, 1–24.

Дата першого надходження статті до видання: 03.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 28.01.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 06.04.2026